

УДК 338.012

JEL classification: O14

Оксана ХОДИРЕВА

аспірант,  
кафедра менеджменту інноваційного  
підприємництва та міжнародного бізнесу  
Національний технічний університет  
«Харківський Політехнічний інститут»,  
Україна

E-mail: oksana.hodireva@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-9761-4943

Researcher ID: AAQ-2142-2021

© Оксана Ходирева, 2021

Отримано: 01.02.2021 р.

Прорецензовано: 20.02.2021 р.

Рекомендовано до друку: 24.02.2021 р.

Опубліковано: 24.02.2021 р.



Ця стаття розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0, яка дозволяє необмежене повторне використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії, за умови правильного цитування оригінальної роботи.

Оксана Ходирева (Україна)

## СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

### АНОТАЦІЯ

**Вступ.** Оскільки промислова галузь має ключове значення для економіки України, показники її функціонування виступають головним чинником соціального та економічного розвитку країни. Зокрема машинобудування є однією з базових галузей економіки України та стратегічно важливою галуззю, яка впливає на розвиток технологічного потенціалу і конкурентоспроможності економіки України в цілому. Рівень розвитку машинобудування є одним із основних факторів, що дозволяє забезпечити сталий розвиток української економіки, від його рівня та динаміки розвитку залежить розвиток країни. Тому дослідження сучасного стану машинобудівної галузі, ефективності діяльності підприємств машинобудування, виявлення актуальних проблем дозволить визначити інструменти для відновлення та подальшого сталого розвитку підприємств машинобудування, як однієї з ключових галузей національної економіки.

**Мета.** Проаналізувати стан українського машинобудування, виявити основні тенденції та проблем промислового комплексу в сучасних умовах господарювання та надати рекомендації щодо їх вирішення, задля забезпечення сталого розвитку машинобудівних підприємств та підвищення рівню економічного потенціалу промисловості.

**Метод (методологія).** Наукове дослідження проводилось за допомогою аналізу та синтезу даних на основі оцінювання статистичних даних Державної служби статистики України (2010- 2019 рр.) з метою вивчення стану сучасного стану машинобудівної галузі України; табличного та графічного методів для наочного подання матеріалу.

**Результати.** У дослідженні підтверджений зв'язок між економічним зростанням та розвитком промисловості. Визначено особливості умов діяльності машинобудівних підприємств. Виявлено тенденції відставання української промисловості за рівнем від розвинутих країн. Проаналізовано головні чинники зниження обсягів виробництва машинобудівної галузі. Здійснено аналіз рівня інноваційної діяльності машинобудівних підприємств. Визначені основні фактори, що стримують інноваційну діяльність. Проаналізовано існуючий рівень та структуру капітальних інвестицій. Окреслено головні дестабілізуючі проблем машинобудівної галузі в Україні. Зроблено висновок та запропоновано ряд заходів, спрямованих на створення умов сталого розвитку машинобудівної галузі з урахуванням потенціалу і можливостей підприємств машинобудування.

Ходирева О. Сучасний стан та проблеми розвитку машинобудівних підприємств України. *Економічний аналіз*. 2021. Том 31. № 1. С. 227-238.

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2021.01.227>

**Ключові слова:** промисловість; машинобудування; економічний потенціал; сталий розвиток.

UDC 338.012

Oksana Khodyrieva (Ukraine)

JEL classification: O14

**Oksana KHODYRIEVA**

PhD student,  
Department of Innovative Entrepreneurship  
Management and International Economic  
Relations,  
National Technical University "Kharkiv  
Polytechnic Institute", Ukraine  
E-mail: oksana.hodireva@gmail.com  
ORCID ID: 0000-0002-9761-4943  
Researcher ID: AAQ-2142-2021

© Oksana Khodyrieva, 2021

Received: 01.02.2021  
Revised: 20.02.2021  
Accepted: 24.02.2021  
Online publication date: 24.02.2021



This is an Open Access article, distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 license, which permits unrestricted re-use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

# CURRENT STATE AND PROBLEMS OF DEVELOPMENT OF UKRAINIAN MACHINE-BUILDING ENTERPRISES

## ABSTRACT

**Introduction.** As the industrial sector is of key importance for the economy of Ukraine, the indicators of its functioning are the main factor in the social and economic development of the country. In particular, mechanical engineering is one of the basic sectors of Ukraine's economy and a strategically important sector that affects the development of technological potential and competitiveness of Ukraine's economy as a whole. The level of development of mechanical engineering is one of the main factors that allows to ensure sustainable development of the Ukrainian economy, the level of development of the country depends on its level and dynamics of development. Therefore, the study of the current state of the machine-building industry, the efficiency of machine-building enterprises, identification of current problems will identify tools for recovery and further sustainable development of machine-building enterprises as one of the key sectors of the national economy.

**Purpose.** Analyze the state of Ukrainian machine building, identify the main trends and problems of the industrial complex in modern economic conditions and provide recommendations for their solution to ensure sustainable development of machine building enterprises and increase the level of economic potential of industry.

**Method (methodology).** The research was conducted through the analysis and synthesis of data based on the evaluation of statistical data of the State Statistics Service of Ukraine (2010-2019) in order to study the current state of the machine-building industry of Ukraine; tabular and graphical methods for visual presentation of the material.

**Results.** The study confirms the link between economic growth and industrial development. The peculiarities of the conditions of activity of machine - building enterprises are determined. The tendencies of the lag of the Ukrainian industry on level from the developed countries are revealed. The main factors of reduction of production volumes of machine - building branch are analyzed. The analysis of the level of innovative activity of machine - building enterprises is carried out. The main factors hindering innovation are identified. The existing level and structure of capital investments are analyzed. The main destabilizing problems of the machine-building industry in Ukraine are outlined. A conclusion is made and a number of measures aimed at creating conditions for sustainable development of the machine-building industry taking into account the potential and capabilities of machine-building enterprises are proposed.

Khodyrieva, O. (2021). Current state and problems of development of ukrainian machine-building enterprises. *Economic analysis*, 31 (1), 227-238.

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2021.01.227>

**Keywords:** industry; mechanical engineering; economic potential; sustainable development

## Вступ

Промислова галузь має ключове значення для економіки України, а показники її функціонування виступають головним чинником соціального та економічного розвитку країни. Водночас машинобудування традиційно є однією з базових галузей економіки України та стратегічно важливою галуззю, що впливає на розвиток технологічного потенціалу і конкурентоспроможності економіки України в цілому. Рівень розвитку машинобудування є одним із основних факторів, що дозволяє забезпечити сталий розвиток вітчизняної економіки, від його рівня та динаміки розвитку значною мірою залежить розвиток країни. Тому дослідження сучасного стану машинобудівної галузі та ефективності діяльності підприємств машинобудування, виявлення актуальних проблем дозволить визначити інструменти для відновлення та подальшого сталого розвитку підприємств машинобудування, як однієї з ключових галузей національної економіки.

Проблеми функціонування та розвитку промисловості України, зокрема машинобудівної галузі досліджували такі відомі українські вчені-економісти як: О. І. Амоша, В. М. Геєць, В. Л. Дикань, Ю. В. Кіндзерський, І. Піддубний, Л. Є. Довгань, О. В. Латишева, М. Рахман, А. Я. Сохнич, І. О. Іртишева та ін. [1–12]. Однак, через нестабільність та постійні зміни економічного середовища, та зважаючи на практичну важливість, питання сталого розвитку машинобудівних підприємств потребує подальшого дослідження.

## Мета статті

Метою статті є аналіз стану українського машинобудування, виявлення основних тенденцій та проблем промислового комплексу в сучасних умовах та надання рекомендацій щодо їх вирішення, що націлені на забезпечення сталого розвитку машинобудівних підприємств та збільшення економічного потенціалу промисловості.

Питання промислового розвитку є одним з найважливіших для забезпечення позитивної динаміки стану української економіки. Проблема управління розвитком промисловості є складним соціально-економічним завданням, яке вимагає не тільки врахування конкретних умов функціонування, але й потребує розробки відповідних методів та інструментів управління. Поки що в Україні не сформовано цілісну та узгоджену систему поглядів на управління промисловим підприємством, що координувала та забезпечувала розвиток підприємства у поточному стані та стратегічній перспективі, мала здатність зберігати рівновагу та конкурентоспроможність, оперативно реагувати на дестабілізаційні фактори

зовнішнього середовища й адаптуватися до них, використовуючи методи та підходи, що відповідають актуальним умовам світового розвитку та глобалізації.

Незважаючи на те, що до головних переваг України відносять зручне географічне положення, наявність ємного внутрішнього ринку, наявність зони вільної торгівлі між Україною та ЄС та відносно високий рівень розвитку людського потенціалу, в рейтингу індексу інноваційного розвитку, агентства Bloomberg у 2019 році, Україна займає 53 місце серед 60 досліджуваних країн. При цьому Україна займає останню позицію за продуктивністю праці, що свідчить про низький рівень застосовуваних технологій та виробництва товарів з низькою доданою вартістю, займає 58 місце за технологічними можливостями та 54 місце за рівнем витрат на дослідження та розробки у валовому внутрішньому продукті. Водночас Україна зберігає досить високе 28 місце за ефективністю вищої освіти та 35 місце за патентною активністю, що свідчить про наявність потенціалу до розвитку [7]. У рейтингу Doing Business-2020 Україна займає 64 сходинку зі 190 країн, що виявилось найкращим результатом країни з 2005 року [8].

На сучасному етапі розвитку економіки відбувається поступове зростання кількості вітчизняних промислових підприємств після значного скорочення у 2015–2017 рр. Так у 2018 році кількість промислових підприємств збільшилась на 1,6 %. (Рисунком 1) Проте при цьому є тенденція збільшення частки низькотехнологічних виробництв при суттєвому зменшенні середньотехнологічних та помірного – високотехнологічних, внаслідок чого знижується конкурентоспроможність економіки.

Тісний зв'язок між економічним зростанням та розвитком промисловості підтверджує динаміка індексу промислового виробництва та ВВП України. На рисунку 2 представлені графіки індексу промислової продукції (ІПП) з 2010 по 2019 роки, які характеризують підйом або спад обсягів виробництва та відповідна величина ВВП України. Для наочності також зображено відносну частку промисловості у ВВП України. Як бачимо, росту або зниженню ІПП відповідає зростання або зниження ВВП. Але залежність не є лінійною, через динаміку інших складових ВВП. Помітно, що показник частки доданої вартості промисловості у ВВП України за останні 10 років показав зниження з 19,1% до 16,43%, що можливо є ознакою поступової деіндустріалізації. Зниження промислового розвитку, що зумовлене різними чинниками спричинює послаблення національної економіки, погіршення технологічної структури промисловості та призводить до зниження конкурентоспроможності економіки.

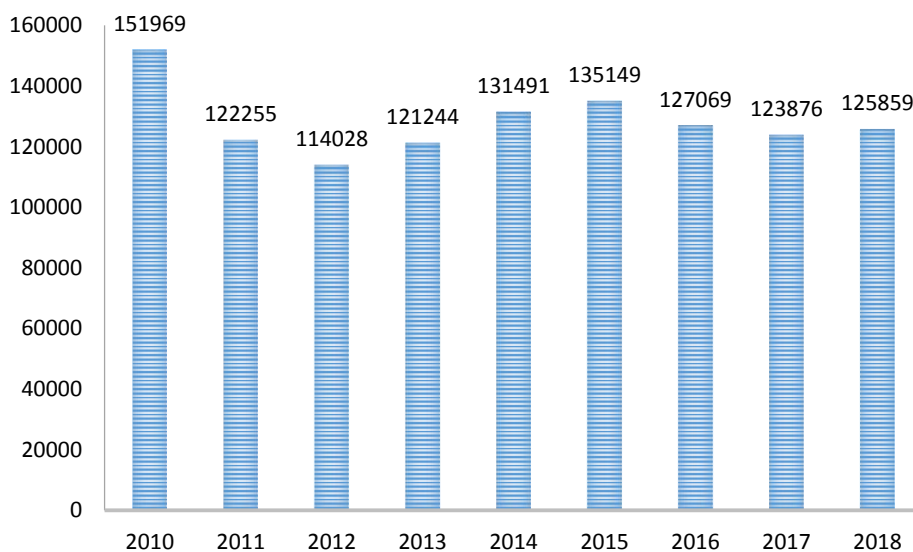


Рис. 1. Динаміка кількості промислових підприємств за період 2010- 2017 рр.

Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України.  
[http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2012/fin/osp/ksg/ksg\\_u/arch\\_ksg\\_u.htm](http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2012/fin/osp/ksg/ksg_u/arch_ksg_u.htm).

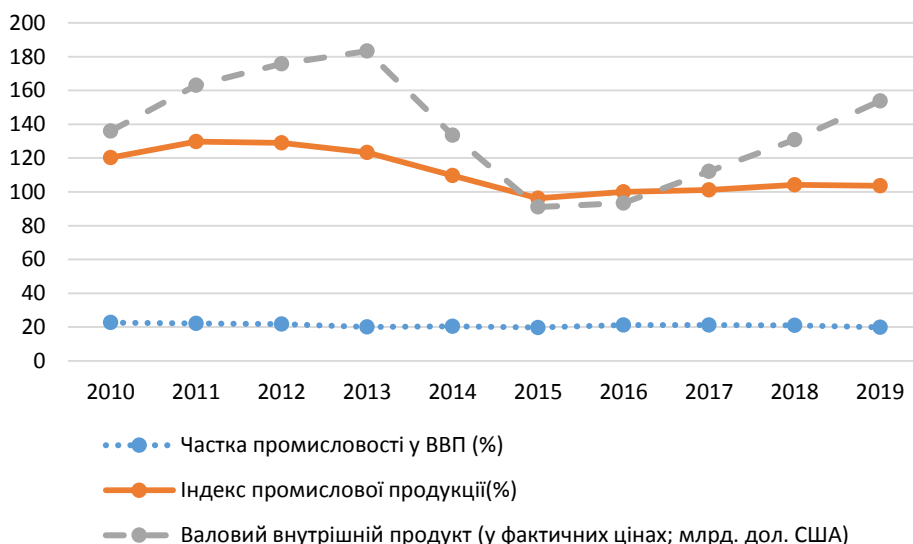


Рис. 2. Динаміка індексу промислового виробництва та ВВП України у 2010-2019 рр

Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України.  
Іпп: [http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/pr/ipp/ipp\\_u/arh\\_ipp\\_u.htm](http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/pr/ipp/ipp_u/arh_ipp_u.htm).  
ВВП: [http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2003/vvp/vvp\\_kv/vvp\\_kv\\_u/arh\\_vvp\\_kv.html](http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2003/vvp/vvp_kv/vvp_kv_u/arh_vvp_kv.html).

Зростання обсягів промислового виробництва є одним з пріоритетних напрямів економічної політики України, проте сучасні економічні умови, у яких змушені працювати вітчизняні підприємства, у тому числі машинобудівної галузі, характеризуються насамперед своєю нестабільністю та економічною невизначеністю, що впливає на фінансово-економічні результати промислового підприємства. До особливостей умов діяльності машинобудівних підприємств фахівці відносять [9]:

- дестабілізуючий вплив соціально-економічних трансформацій на інноваційно-інвестиційні процеси в реальному секторі економіки;
- невідповідність науково-технологічного потенціалу сучасних промислових підприємств вимогам прогресивного розвитку економіки;
- відсутність стимулювальної ролі в технологічному розвитку промислової галузі машинобудівного комплексу;

www.econa.org.ua

- збільшення критичного рівня спрацювання основних виробничих засобів машинобудівної галузі;
- висока матеріаломісткість промислового виробництва;
- структурна дисбалансованість машинобудівного комплексу.

Як один з базових секторів промисловості машинобудування у 2020 році об'єднує діяльність 6969 підприємств з виробництва машин і устаткування, приладів і апаратури, та має можливість повністю охопити виробничі цикли створення найскладнішої техніки. Однак жорстка конкуренція, відсутність стабільних ринків збуту, значної державної підтримки та постійні трансформаційні процеси призвели до поглиблення структурних деформацій в машинобудуванні, втрати умов його стабільного функціонування.

Для оцінки можливостей машинобудівних підприємств щодо забезпечення розвитку завдяки його складовим компонентам необхідно провести аналіз стану та умов господарювання підприємств машинобудівної галузі України та виділити існуючі перешкоди досягнення машинобудівними підприємствами сталого розвитку завдяки факторам негативного впливу на розвиток підприємств. Економічний аспект сталого розвитку машинобудування визначається через питому вагу галузі у структурі промисловості, оцінку рівня рентабельності машинобудівних підприємств, а також обсяг інвестицій та інновацій та інше [10].

Відзначимо, що доля машинобудування в структурі промислового виробництва знизилась з 14,11% у 2010 році до 9% у 2016 році та лишається в цих межах, що є в 3-5 разів менше ніж у провідних країнах світу, де цей показник за різними оцінками становить 25–45%. Це негативна тенденція, що разом з низьким рівнем інноваційної діяльності є однією з причин відставання української промисловості за технічним рівнем від розвинутих країн.

В Україні більшість підприємств машинобудування у 2019-2020 роках проходить через період скорочення виробництва. Оцінка наведених індексів промислової продукції машинобудування (рисунок 3) свідчить про те, що з 2010 по 2014 роки відбувалось різке скорочення обсягів виробництва з 142,4% у 2010 році до 79,4% у 2014 році. З 2015 по 2018 рік відбувалось щорічне зростання обсягів машинобудівного виробництва до 112,4% у 2018 році, а потім падіння на 32,4% за 2 роки до 80,4% у 2020 році. Аналіз індексів промислової продукції машинобудування в розрізі окремих галузей за період 2010-2020 рр. (рис. ) свідчить, що найбільш позитивні тенденції до розвитку показує виробництво електричного устаткування, яке у 2014 р. зросло на 9,8%, тоді як в

інших підгалузях відбувалось скорочення темпів виробництва, а у 2020 р. показало найменше скорочення з усієї галузі – лише на 4,6%. Найбільші тенденції до спаду демонструє галузь виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів – так показник її ІПП у 2014 досяг свого мінімуму за декаду і становив 64,3%, а у період 2019-2020 рр. відбулося скорочення виробництва з 115,3 % до 71%.

До головних чинників зниження обсягів виробництва машинобудівної галузі фахівці відносять наступні [4; 5; 10; 11]: складна економічна ситуація в державі, недостатня державна підтримка виробників, зниження виробництва товарів для експорту через втрату частини ринків, зниження купівельної спроможності на внутрішньому ринку, збільшення тарифів на комунальні послуги, нестача оборотних та інвестиційних коштів для розвитку виробництва, низький рівень інновацій на підприємствах, великий рівень зносу основних засобів

Показник обсягу реалізованої продукції машинобудування в Україні протягом 2010-2018 років збільшився на 111371 млн грн (рис. 4). Зростання даного показника спостерігається у всіх галузях машинобудування. Так, реалізований обсяг виробництва комп'ютерів, електронної та оптичної продукції збільшився на 11645 млн грн, виробництва електричного устаткування на 28130 млн. грн, виробництва машин і устаткування на 39160 млн. грн., виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів на 32436 млн. грн. Дані рисунку свідчать про те, найбільшу частку в структурі реалізованої продукції машинобудівних підприємств займають галузі виробництва автотранспортних засобів та машин і устаткування, а найбільш наукоємна галузь виробництва комп'ютерів, електронної та оптичної продукції займає найменшу частку. Також простежується зростання об'ємів реалізованої продукції у 2010-2012 рр. та 2015-2018 рр. та їх зниження у період з 2013 р. по 2015 р.

Протягом 2013-2015 років підприємства машинобудівної галузі в Україні працювали збитково (рисунок 5). Порівнюючи 2012-2015 роки, можна зробити висновок, що найбільшого збитку підприємства зазнали у 2014 році.

Але треба зауважити, що у 2014 році частка підприємств, які отримали прибуток становила майже 65% (рисунок 6), з цього можна зробити припущення, найзбитковішими виявились суб'єкти великого підприємництва. А частка машинобудівних підприємств, що отримують прибуток у 2018 році зросла у порівнянні з 2010 роком на 17%.

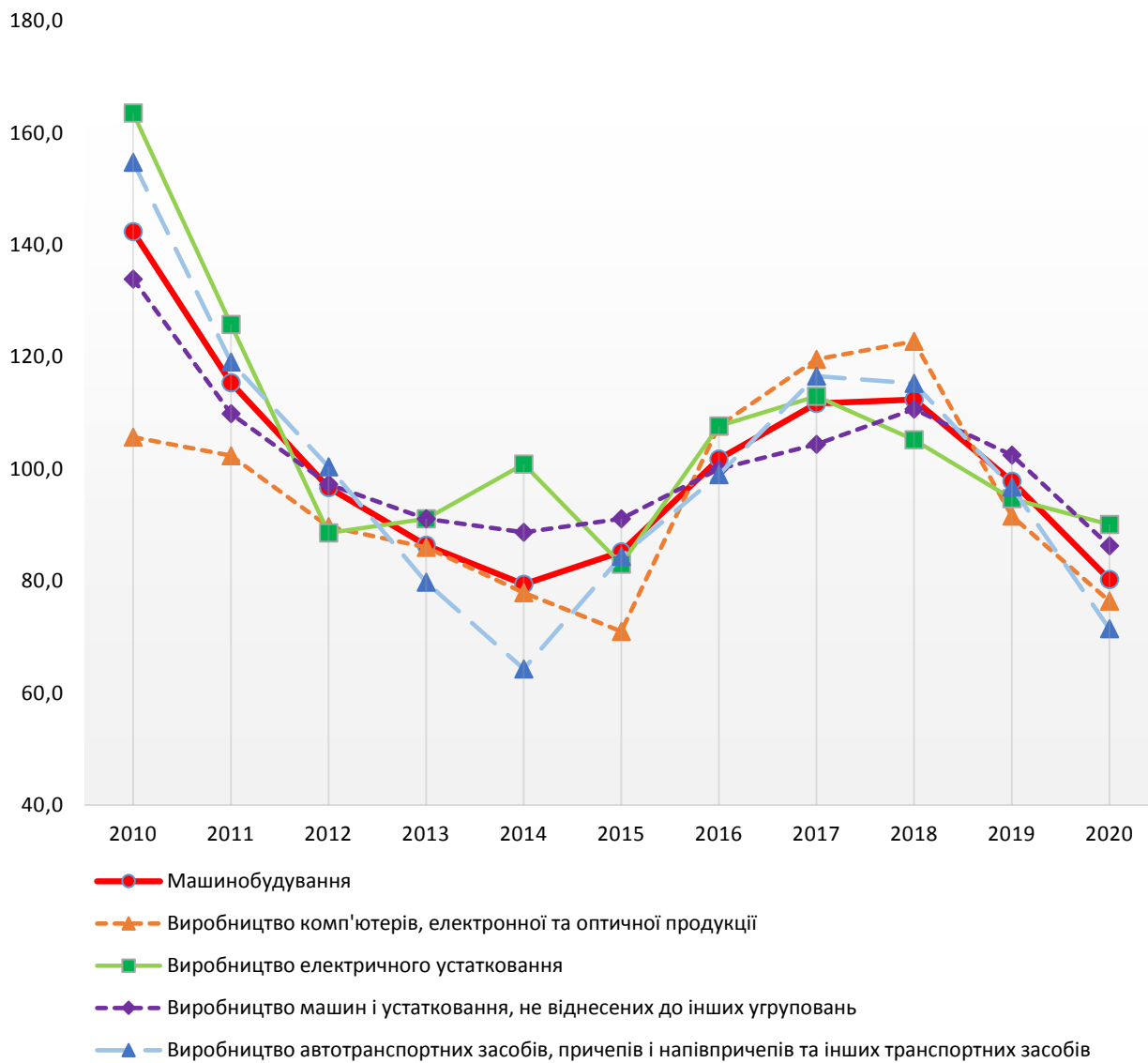
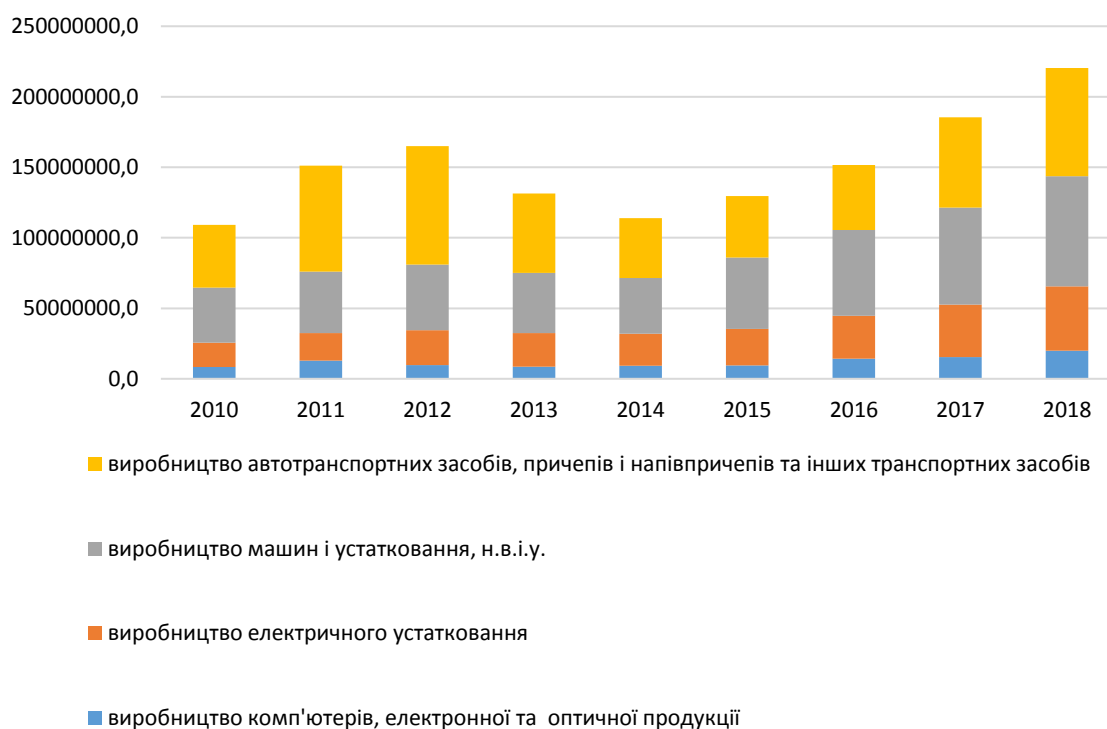


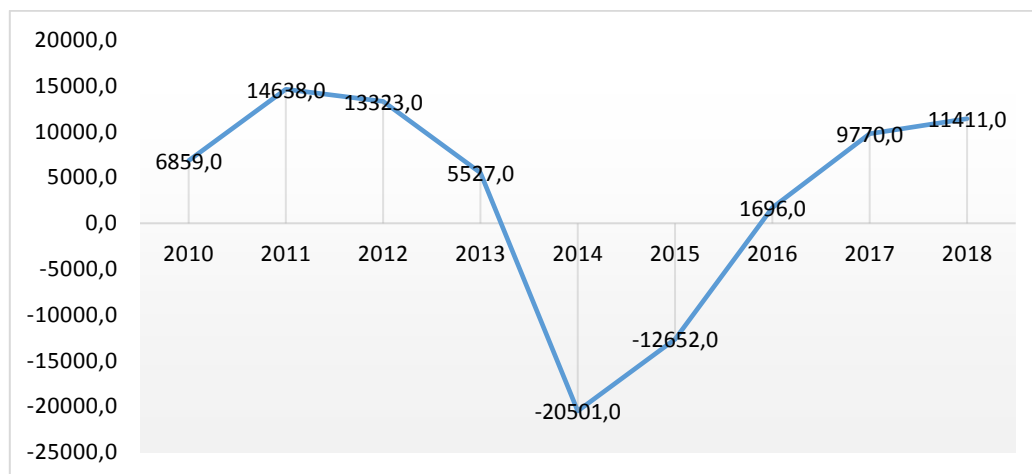
Рис. 3. Індекси промислової продукції машинобудування за галузями

Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України.:  
[http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/pr/ipp/ipp\\_10\\_13.xlsx](http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/pr/ipp/ipp_10_13.xlsx),  
[http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/pr/ipp/ipp\\_14.xlsx](http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/pr/ipp/ipp_14.xlsx),  
[http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/pr/ipp/ipp\\_15\\_19.xlsx](http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/pr/ipp/ipp_15_19.xlsx),  
[http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/pr/ipp\\_opg/ipp\\_opg20.xlsx](http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/pr/ipp_opg/ipp_opg20.xlsx).



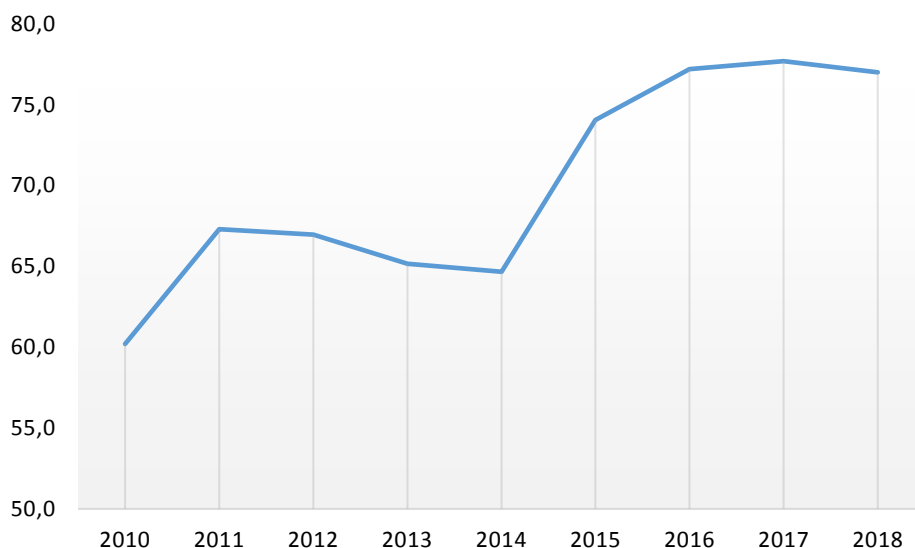
**Рис. 4. Структура реалізованої продукції машинобудівних підприємств за видами економічної діяльності у 2010-2018 роках**

Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України.:  
[http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/fin/pdp/pdp\\_u/orp\\_ek\\_2010\\_2018\\_u.xlsx](http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/fin/pdp/pdp_u/orp_ek_2010_2018_u.xlsx)



**Рис. 5. Динаміка чистого прибутку (збитку) машинобудівних підприємств**

Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України.  
[http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/fin/chpr/chpr\\_pr/chpr\\_pr\\_u/chpr\\_pr\\_319\\_u.htm](http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/fin/chpr/chpr_pr/chpr_pr_u/chpr_pr_319_u.htm)



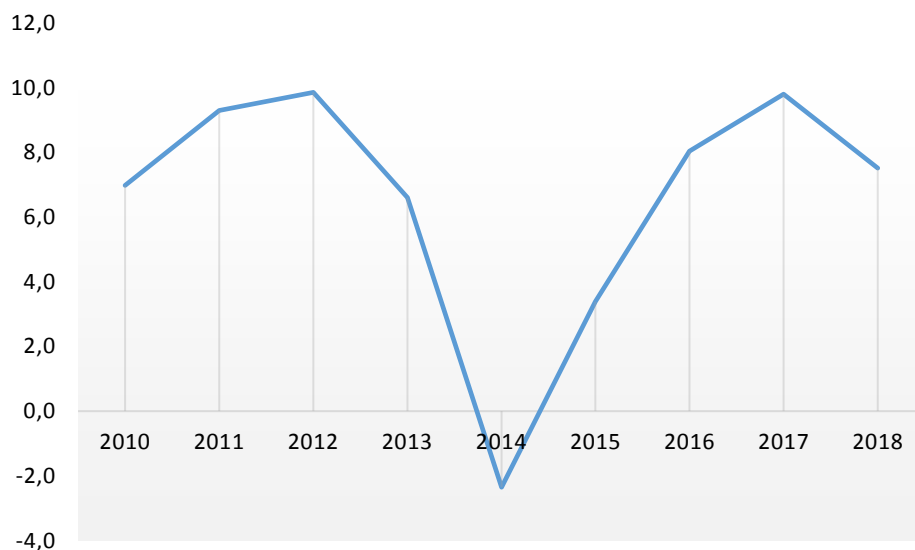
**Рис. 6. Динаміка частки машинобудівних підприємств, які отримали прибуток в 2010-2018 рр**

*Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України.*

*[http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/fin/chpr/chpr\\_pr/chpr\\_pr\\_u/chpr\\_pr\\_319\\_u.htm](http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/fin/chpr/chpr_pr/chpr_pr_u/chpr_pr_319_u.htm)*

Показники рентабельності визначають загальний погляд на ефективність підприємств галузі, та безпосереднім чином впливають із обсягів виробництва і реалізації машинобудівної продукції (рисунок 7). Показник рентабельності підприємств є одним найвагоміших показників оцінки ефективності діяльності підприємств. Щодо динаміки показника рентабельності підприємств машинобудівної галузі України, то він змінювався

циклічно. У період 2010-2012 рр. відбулось зростання показника до значення 9,9. У 2013-2014 рр. рівень рентабельності впав до значення -2,4, що мало тяжкі наслідки для підприємств машинобудівної галузі. З 2015 по 2017 рр. показник знову виріс до 9,8 та з 2018 р. розпочалося падіння рівня рентабельності. Треба відмітити, що рівень рентабельності навіть при своєму максимальному значенні є низьким для машинобудівної галузі.



**Рис. 7. Динаміка рентабельності машинобудівних підприємств у 2010-2018 рр.**

*Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України.*

*[http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/fin/rodpr/rodpr\\_pr/rodpr\\_pr\\_u/arh\\_rodpr\\_19\\_u.htm](http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/fin/rodpr/rodpr_pr/rodpr_pr_u/arh_rodpr_19_u.htm)*

Розглянемо інноваційну активність машинобудівних підприємств України. Аналіз даних таблиці 1 показує повільне зростання

кількості підприємств машинобудівної галузі у 2017-2018 рр., така динаміка характерна для більшості галузей української промисловості.



Таблиця 1. Інноваційна активність машинобудівних підприємств протягом 2010-2018 років

Показник	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відхилення 2018 р./ 2010 р.	Відхилення 2018 р./ 2013 р.	Відхилення 2018 р./ 2017 р.
Кількість промислових підприємств України	151969	122255	114028	121244	131491	135149	127069	123876	125859	-26110	4615	1983
Кількість обстежених підприємств	10606	10350	10089	10189	10010	4767	4421	4699	4733	-5873	-5456	34
Кількість машинобудівних підприємств України	9195	8320	6409	6724	6479	6865	6602	6682	6969	-2226	245	287
Кількість обстежених машинобудівних підприємств	1881	1811	1728	1378	1333	771	684	729	735	-1146	-643	6
Кількість інноваційно активних промислових підприємств, од.	1462	1679	1758	1715	1609	824	834	759	777	-685	-938	18
% до загальної кількості промислових підприємств	13,78%	16,22%	17,42%	16,83%	16,07%	17,29%	18,86%	16,15%	16,42%	2,63%	-0,42%	0,26%
Кількість інноваційно активних машинобудівних підприємств, од.	417	443	426	397	359	235	213	193	219	-198	-178	26
% до загальної кількості машинобудівних підприємств	22,17%	24,46%	24,65%	28,81%	26,93%	30,48%	31,14%	26,47%	29,80%	7,63%	0,99%	3,32%
% до загальної кількості промислових підприємств	3,93%	4,28%	4,22%	3,90%	3,59%	4,93%	4,82%	4,11%	4,63%	0,70%	0,73%	0,52%

Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України.: [http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv\\_u/16/Arch\\_nay\\_zb.htm](http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/16/Arch_nay_zb.htm).

Однак з 2010 року кількість інноваційно активних промислових підприємств знизилась вдвічі з 1462 до 777 одиниць. Кількість інноваційно активних машинобудівних підприємств за відповідний період теж знизилась майже вдвічі з 417 до 219 одиниць, хоча у процентному

відношенні до загальної кількості машинобудівних підприємств їх частка зросла на 3,32%, а до загальної кількості промислових підприємств на 0,52%. Через це, рівень інноваційної діяльності машинобудівних підприємств важко назвати достатнім. Треба відзначити, що потреби в

інноваціях на більшості із них задовольняються за рахунок імпорту технологій, устаткування, а не шляхом створення власних інноваційних розробок.

Серед стримуючих інноваційну діяльність факторів, основними є: нестача власних коштів, на це вказали майже 81,7% промислових підприємств; недостатня фінансова підтримка держави — 50,9%; великі витрати на інновації — 49,3%; недосконалість законодавчої бази — 33,5%; високий економічний ризик — 32,5%; тривалий термін окупності інновацій — 30%; нестача інформації про нові технології — 17,1%; відсутність можливостей для кооперації з іншими підприємствами і науковими організаціями — 16,7%; нестача інформації про ринки збуту — 15,2%; відсутність попиту на продукцію та несприятливість підприємств до нововведень — 14,4%; відсутність кваліфікованого персоналу — 13,7% [12]. Низький рівень інноваційної активності машинобудівних підприємств України є негативною тенденцією, що спричиняє зниження обсягів виробництва інноваційної продукції.

Інвестиційна спроможність машинобудівних підприємств зумовлюється насамперед їх фінансовим потенціалом, який помітно зменшилися через невисокий рівень рентабельності виробленої продукції. Як і інші показники діяльності підприємств машинобудування сума капітальних інвестицій зростала протягом 2010-2012 рр., знижувалась у періоді з 2013-2014 рр. та знов розпочала зростати з 2015 року. У 2019 році сума капітальних інвестицій в машинобудування України склала 11058 млн грн, що на 900,7 млн грн або на 7,53%

менше порівняно з 2018 роком (рисунок 8), що скоріше за все є початком чергової фази падіння. Крім цього, у 2019 році зниження капітальних інвестицій відбувається в усіх галузях машинобудування. Також, варто зазначити, що в структурі капітальних інвестицій в машинобудуванні України у 2010-2019 рр році абсолютна більшість припадає на галузі виробництво автотранспортних засобів та виробництво машин та устаткування (75-80%). І лише 20-25% припадає на долю більш технологічних галузей. Існуючий рівень та структура капітальних інвестицій підтверджує проблеми у фінансовому забезпеченні на машинобудівних підприємствах України, зокрема проблеми сповільнення темпу зростання основного капіталу, низького фінансового результату та рівня рентабельності. Подальший розвиток промислових підприємств неможливий без підвищення рівня інвестування. Знос обладнання в машинобудуванні за приблизними оцінками становить не менше 70%. Через брак інвестиційних коштів повільно вирішуються проблеми відновлення виробничого потенціалу машинобудівних підприємств з залученням інноваційних технологій і реалізації наукових розробок, зміни та покращення структури товарного виробництва і розвитку наукоємного виробництва, забезпечення конкурентоспроможності продукції. Отже, наявні причини уповільнення інвестиційної активності вітчизняних підприємств машинобудування потрібно вирішувати за допомогою зміни системи управління розвитком підприємства.



Рис. 8. Динаміка капітальних інвестицій машинобудівної галузі України

Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України.: [http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/ibd/iki\\_pr/iki\\_pr\\_u/arh\\_kipr\\_u.html](http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/ibd/iki_pr/iki_pr_u/arh_kipr_u.html).

Як провідна галузь забезпечення відтворення в економіці та відновлення її конкурентоспроможності, на сучасному етапі вітчизняне машинобудівне підприємництво майже повністю втратило свій потенціал та не сприяє належним чином відтворенню активної частини основного капіталу країни. Актуальна ситуація, що склалася в машинобудівній галузі підтверджує відсутність ознак стійкості функціонування українських промислових підприємств у економічній та господарській діяльності. Проаналізовані показники розкривають недостатній рівень ефективності управлінських процесів.

Серед головних дестабілізуючих проблем машинобудівної галузі в Україні відзначимо наступні:

- значна технологічна відсталість виробництва, висока матеріалоємність та енергоємність;
- зменшення частки високотехнологічного виробництва, зростання кількості низькотехнологічних підприємств, незамкненість технологічного циклу виробництва;
- високий рівень зносу основних фондів;
- зниження кількості інноваційно активних підприємств;
- недосконале державне управління у сфері підтримки промисловості;
- залежність від зовнішніх джерел енергоресурсів.

Постійне зростання проблем машинобудівної галузі веде до зниження її економічного потенціалу, збільшує вірогідність банкрутства підприємств. Можливості розвитку машинобудівних підприємств, що спрямовані на впровадження інновацій та модернізацію виробництва не реалізуються через брак державної підтримки, недостатністю власних коштів та високою вартістю кредитів, низький рівень інвестиційної привабливості. З урахуванням потенціалу і можливостей підприємств машинобудування щодо забезпечення їх розвитку можна запропонувати ряд заходів, спрямованих на створення умов сталого розвитку машинобудівної галузі:

- з боку держави: здійснення державної політики протекціонізму промислових підприємств, формування сприятливих умов для розвитку інноваційних проектів; поступове технічне переозброєння підприємств, створення доступних кредитних програм для промисловості, дотації та пільги для високотехнологічних виробництв;
- з боку підприємств: застосування сучасної та ефективної системи управління підприємством, оптимізація виробничих програм, складу та структури витрат (змінних і постійних) і цінових стратегій, впровадження ресурсо- та енергозберігаючих технологій, перепрофілювання виробництв для забезпечення суміжних галузей, засвоєння наукоємних видів продукції.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амоша О. І., Вишневський В. П., Збаразська Л. О. Концептуальні орієнтири промислової політики України (на середньострокову перспективу). *Економіка промисловості*. 2008. № 43. Режим доступу до статті: [http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc\\_Gum/EProm/2008\\_43/st\\_43\\_01.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/EProm/2008_43/st_43_01.pdf).
2. Амоша О. І., Вишневський В. П., Збаразська Л. О. Промышленная политика Украины: концептуальне орієнтиры на среднесрочную перспективу. *Економіка України*. 2009. №12. С. 4-13.
3. *Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку* / За ред. В. М. Геєця. Київ: Інститут економіки і прогнозування; Фенікс, 2003. 1008 с.
4. Дикань В. Л., Кірдіна О. Г. Сутнісні аспекти конкурентоспроможності національної економіки. *Вісник економіки транспорту та промисловості*. 2009. № 28. С. 5-11.
5. Кіндзерский Ю. В., Микитенко В. В., Якубовский М. М. та ін. Потенціал національної промисловості: цілі та механізми ефективного розвитку: монографія; за ред. канд. екон. наук Ю. В. Кінзерського; НАН України; Інститут економіки та прогнозування. К., 2009. 928 с.
6. Поддубный И., Поддубная Л. Теория конкурентоспособности: современное состояние и предметно-методологические аспекты развития. *Економіка України*. №8. 2007. С. 52-60.
7. Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року. 2019. Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text>.
8. Doing Business 2020. 2020. Режим доступу до ресурсу: <https://www.doingbusiness.org/en/reports/global-reports/doing-business-2020>.
9. Довгань Л. Є., Сімченко Н. О. Сучасні аспекти сталого розвитку машинобудівних підприємств. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики*. 2008. № 3. С. 71–83. Режим доступу: [http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc\\_Gum/Eupmbg/2008\\_3/7.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Eupmbg/2008_3/7.pdf).

www.econa.org.ua

10. Латишева О. В. Основні тенденції розвитку, перспективи та можливості забезпечення сталого розвитку машинобудівних підприємств в Україні. *Економічний вісник Донбасу*. 2017. № 1 (47). С. 82–88.
11. Рахман М., Гриненко І. Аналіз структурних зрушень в експорті машинобудівної галузі України. *Економіка та держава*. 2015. № 11. С. 105-107.
12. Сохнич А. Я., Іртішчева І. О. Інновації в період економічних трансформацій. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*: збірник наукових праць: у 2х вип. / ПДТУ. Маріуполь, 2012. Вип. 1, Т. 2. С. 14-18.

## REFERENCES

1. Amosha, O. I., Vyshnevskiy, V. P., & Zbarazska, L. O. (2008). Kontseptualni oriientyry promyslovoi polityky Ukrainy (na serednostrokovu perspektyvu). *Ekonomika promyslovosti*, 43. URL: [http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc\\_Gum/EProm/2008\\_43/st\\_43\\_01.pdf](http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/EProm/2008_43/st_43_01.pdf). [in Ukrainian].
2. Amosha, O. I., Vyshnevskiy, V. P., & Zbarazska, L. O. (2009). Promyshlennaia politika Ukrainy: kontseptualne oryentiry na srednesrochnuiu perspektivu. *Ekonomika Ukrainy*, 12, 4-13 [in Ukrainian].
3. Heiets, V. M. (2003). *Ekonomika Ukrainy: stratehiia i polityka dovhostrokovoho rozvytku*. Kyiv: Instytut ekonomiky i prohnouzuvannia; Feniks. [in Ukrainian].
4. Dykan, V. L., & Kirdina, O. H. (2009). Sutnisni aspekty konkurentospromozhnosti natsionalnoi ekonomiky. *Visnyk ekonomiky transportu ta promyslovosti*, 28, 5-11. [in Ukrainian].
5. Kindzerskyi, Yu. V., Mykytenko, V. V., Yakubovskiy, M. M. (2009). Potentsial natsionalnoi promyslovosti: tsili ta mekhanizmy efektyvnoho rozvytku. Instytut ekonomiky ta prohnouzuvannia. Kyiv. [in Ukrainian].
6. Poddubnyi, Y. L. (2007). Poddubnaia Teoriya konkurentospobnosty: sovremennoe sostoianye y predmetno-metodolohycheskye aspekty razvityia. *Ekonomika Ukrainy*, 8, 52-60. [in Russian].
7. Stratehiia rozvytku sfery innovatsiinoi diialnosti na period do 2030 roku. (2019). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text>. [in Ukrainian].
8. Doing Business 2020. (2020). Retrieved from: <https://www.doingbusiness.org/en/reports/global-reports/doing-business-2020>.
9. Dovhan, L. Ye, & Simchenko, N. O. (2008). Suchasni aspekty staloho rozvytku mashynobudivnykh pidpriemstv. *Ekonomika ta upravlinnia pidpriemstvamy mashynobudivnoi haluzi: problemy teorii ta praktyky*, 3, 71–83. Retrieved from : [http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc\\_Gum/Eupmbg/2008\\_3/7.pdf](http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Eupmbg/2008_3/7.pdf). [in Ukrainian].
10. Latysheva, O. V. (2017). Osnovni tendentsii rozvytku, perspektyvy ta mozhlyvosti zabezpechennia staloho rozvytku mashynobudivnykh pidpriemstv v Ukraini. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu*, 1 (47), 82–88. [in Ukrainian].
11. Rakhman, M., & Hrynenko, I. (2015). Analiz strukturnykh zrushen v eksporti mashynobudivnoi haluzi Ukrainy. *Ekonomika ta derzhava*, 11, 105-107. [in Ukrainian].
12. Sokhnych, A. Ya., & Irtysheva, I. O. (2012). Innovatsii v period ekonomichnykh transformatsii. *Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektualnoi vlasnosti*, 1(2), 14-18. [in Ukrainian].